ARREST VAN HET HOF (Derde kamer)

19 juni 2008 *

In zaak C-219/07,

betreffende een verzoek om een prejudiciële beslissing krachtens artikel 234 EG, ingediend door de Raad van State (België) bij beslissing van 16 april 2007, ingekomen bij het Hof op 27 april 2007, in de procedure

Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW,

Andibel VZW

tegen

Belgische Staat,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE (Derde kamer),

samengesteld als volgt: A. Rosas, kamerpresident, J. N. Cunha Rodrigues (rapporteur), J. Klučka, P. Lindh en A. Arabadjiev, rechters,

* Procestaal: Nederlands.

advocaat-generaal: V. Trstenjak,
griffier: M. Ferreira, hoofdadministrateur,

gezien de stukken en na de terechtzitting op 16 april 2008,

gelet op de opmerkingen van:

— de Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW, vertegenwoordigd door R. Portocarero, advocaat,

— Andibel VZW, vertegenwoordigd door P. Calus, advocaat,

— de Belgische regering, vertegenwoordigd door L. Van den Broeck als gemachtigde, bijgestaan door J.-F. De Bock, advocaat,

— de Nederlandse regering, vertegenwoordigd door C. Wissels, M. de Mol en Y. de Vries als gemachtigden,

— de Zweedse regering, vertegenwoordigd door A. Kruse, A. Falk en S. Johannesson als gemachtigden,

— de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door B. Stromsky en M. van Beek als gemachtigden,

gelet op de beslissing, de advocaat-generaal gehoord, om de zaak zonder conclusie te berechten,

het navolgende

Arrest

1 Het verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de uitlegging van artikel 30 EG en van verordening (EG) nr. 338/97 van de Raad van 9 december 1996 inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer (PB 1997, L 61, blz. 1).

2 Dit verzoek is ingediend in het kader van het onderzoek van twee beroepen tot nietigverklaring die bij de Raad van State zijn ingediend respectievelijk door de Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW en Andibel VZW, een vereniging zonder winstoogmerk bestaande uit handelaars in de sector van de verkoop van vogels, gezelschapsdieren en accessoires daarvoor, tegen het koninklijk besluit van 7 december 2001 tot vaststelling van de lijst van dieren die gehouden mogen worden (*Belgisch Staatsblad* van 14 februari 2002, blz. 5479; hierna: „koninklijk besluit").

Toepasselijke bepalingen

Gemeenschapsregeling

3 Punt 3 van de considerans van verordening nr. 338/97 luidt:

„Overwegende dat de bepalingen van deze verordening geen afbreuk doen aan de strengere maatregelen die de lidstaten met inachtneming van het Verdrag kunnen nemen of handhaven, met name wat betreft het houden van specimens van soorten die onder deze verordening vallen".

4 Artikel 1 van verordening nr. 338/97 bepaalt:

„Deze verordening heeft ten doel, in het wild levende dier- en plantensoorten te beschermen en in stand te houden door de controle op het desbetreffende handelsverkeer overeenkomstig de in de volgende artikelen vastgestelde bepalingen.

Deze verordening is van toepassing met inachtneming van de doelstellingen, beginselen en bepalingen van de in artikel 2 omschreven Overeenkomst."

5 Artikel 2 van die verordening bevat de volgende definities:

„[…]

b) ‚de Overeenkomst': de Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (CITES);

[…]

s) ‚soort': een soort, ondersoort of populatie daarvan;

t) ‚specimen': elk dier of elke plant, dood of levend, van de in de bijlagen A tot en met D genoemde soorten, elk deel daarvan en elk daarvan verkregen product, al dan niet in andere goederen vervat, alsmede alle goederen waarvan op grond van een bewijsstuk, verpakking, merkteken of etiket of enige andere omstandigheid moet worden aangenomen dat het gaat om delen of producten van tot deze soorten behorende dieren of planten, tenzij deze delen of producten door middel van een aanduiding in die zin in de bijlagen waarin de betrokken soorten genoemd worden, expliciet van het toepassingsgebied van deze verordening of van de bepalingen met betrekking tot de betrokken bijlage zijn uitgesloten.

Een specimen wordt beschouwd als een specimen behorend tot één van de in de bijlagen A tot en met D genoemde soorten indien het een dier of een plant is, dan wel een deel of een afgeleid product van een dier of een plant, waarvan ten minste één ‚ouder' tot een dergelijke soort behoort. Wanneer de ‚ouders' van een dergelijk dier of een dergelijke plant behoren tot soorten die in verschillende

bijlagen worden genoemd, of tot soorten waarvan er slechts één in een bijlage wordt genoemd, zijn de bepalingen van de meest restrictieve bijlage van toepassing. Voor specimens van hybride planten waarvan slechts een ‚ouder' behoort tot een in bijlage A genoemde soort, zijn de bepalingen van de meest restrictieve bijlage evenwel slechts van toepassing indien zulks met betrekking tot deze soort in de bijlage is vermeld;

u) ‚handel': het binnenbrengen in de Gemeenschap met inbegrip van de aanvoer vanuit zee, de uitvoer en wederuitvoer vanuit de Gemeenschap en het gebruik, het vervoer en de overdracht van eigendom, in de Gemeenschap of in een lidstaat, van specimens waarop de bepalingen van deze verordening van toepassing zijn;

[…]"

6 In artikel 3 van die verordening staat:

„1. Bijlage A bij deze verordening omvat:

a) de in bijlage I bij de Overeenkomst opgenomen soorten waarvoor de lidstaten geen voorbehoud hebben gemaakt;

b) soorten:

i) die voor gebruik in de Gemeenschap afgenomen worden of kunnen worden of die het voorwerp van internationale handel uitmaken of kunnen uitmaken, en die met uitsterven bedreigd worden dan wel zo zeldzaam zijn dat ook het meest beperkte handelsverkeer het voortbestaan van de soort in gevaar zou brengen,

of

ii) die behoren tot een genus waarvan de meeste soorten, of die een soort vormen waarvan de meeste ondersoorten, op basis van de sub a of sub b-i, vermelde criteria in bijlage A zijn opgenomen en die zelf ook in die bijlage dienen te worden opgenomen, omdat anders een doeltreffende bescherming van de beoogde taxa onmogelijk is.

2. Bijlage B bij deze verordening omvat:

a) de in bijlage II bij de Overeenkomst opgenomen soorten die niet in bijlage A zijn opgenomen, en waarvoor de lidstaten geen voorbehoud hebben gemaakt;

b) de in bijlage I bij de Overeenkomst opgenomen soorten waarvoor een voorbehoud is gemaakt;

c) niet in de bijlagen I of II bij de Overeenkomst opgenomen soorten:

i) die het voorwerp uitmaken van zo veel internationale handel dat deze een bedreiging zou kunnen vormen:

— voor het voortbestaan van deze soorten, of het voortbestaan van de populaties daarvan in bepaalde landen,

of

— voor de instandhouding van de populatie op een voldoende getalsterkte opdat deze soorten in de ecosystemen waarin ze voorkomen hun rol naar behoren zouden kunnen vervullen;

of

ii) waarvan de opneming in de bijlage, gezien hun uiterlijke gelijkenis met andere in bijlage A of bijlage B opgenomen soorten, onontbeerlijk is om de handel in tot deze soorten behorende specimens daadwerkelijk te kunnen controleren;

d) soorten waarvan vaststaat dat het binnenbrengen van levende specimens in het natuurlijk milieu van de Gemeenschap een ecologische bedreiging vormt voor inheemse, in het wild levende dier- en plantensoorten van de Gemeenschap.

3. Bijlage C bij deze verordening omvat:

a) de in bijlage III bij de Overeenkomst opgenomen soorten die niet in de bijlagen A of B zijn opgenomen en waarvoor de lidstaten geen voorbehoud hebben gemaakt;

b) de in bijlage II bij de Overeenkomst opgenomen soorten waarvoor een voorbehoud is gemaakt.

4. Bijlage D bij deze verordening omvat:

a) niet in de bijlagen A, B en C vermelde soorten waarvan de omvang van de invoer in de Gemeenschap een controle rechtvaardigt, en

b) de in bijlage III bij de Overeenkomst opgenomen soorten waarvoor een voorbehoud is gemaakt.

5. Waar het bestand van de soorten die onder deze verordening vallen, hun opname in één van de bijlagen bij deze Overeenkomst noodzakelijk maakt, zullen de lidstaten aan de nodige wijzigingen bijdragen."

7 Artikel 8 van die verordening luidt:

„1. De aankoop, het te koop vragen, de verwerving voor commerciële doeleinden, het tentoonstellen voor commerciële doeleinden, het gebruik met winstoogmerk en het verkopen, het in bezit hebben met het oog op verkoop, het ten verkoop aanbieden of het vervoeren met het oog op verkoop van specimens van de in bijlage A genoemde soorten, is verboden.

2. De lidstaten kunnen het in bezit hebben van specimens, met name van tot de in bijlage A genoemde soorten behorende levende dieren, verbieden.

[…]

5. De in lid 1 genoemde verbodsbepalingen gelden ook voor specimens van de soorten genoemd in bijlage B, behalve indien ten genoegen van de bevoegde autoriteit van de betrokken lidstaat is aangetoond dat die specimens verkregen werden en, indien zij niet uit de Gemeenschap afkomstig zijn, daarin werden binnengebracht overeenkomstig de geldende wetgeving inzake de instandhouding van de wilde flora en fauna.

6. De bevoegde autoriteiten van de lidstaten kunnen de specimens van de in de bijlagen B tot en met D bij deze verordening genoemde soorten die zij uit hoofde van deze verordening verbeurd hebben verklaard, verkopen op voorwaarde dat zij op deze wijze niet rechtstreeks terugkeren naar de natuurlijke of rechtspersoon waarvan zij in beslag werden genomen of die medeschuldig aan de inbreuk is."

Nationale regeling

8 Artikel 3 bis van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren (*Belgisch Staatsblad* van 3 december 1986, blz. 16382; hierna: „dierenwelzijnswet"), ingevoegd bij artikel 3 van de wet van 4 mei 1995 (*Belgisch Staatsblad* van 28 juli 1995, blz. 20360), luidt als volgt:

„§ 1. Het is verboden dieren te houden die niet behoren tot de soorten of categorieën vermeld op een door de Koning vastgestelde lijst. Deze lijst doet geen afbreuk aan de wetgeving betreffende de bescherming van bedreigde diersoorten.

§ 2. In afwijking van § 1 mogen dieren van andere soorten of categorieën dan die aangewezen door de Koning worden gehouden:

1° in dierentuinen;

2° door laboratoria;

3° a) door particulieren, op voorwaarde dat zij bewijzen kunnen voorleggen dat de dieren werden gehouden voor de inwerkingtreding van het in dit artikel bedoelde besluit. Dit bewijs moet niet worden voorgelegd voor de nakomelingen van deze dieren, op voorwaarde dat ze zich bij de eerste eigenaar bevinden;

b) door particulieren erkend door de minister tot wiens bevoegdheid de landbouw behoort, op advies van het in artikel 5, § 2, tweede lid, bedoelde comité van deskundigen.

De Koning bepaalt de procedure voor de toepassing van het bepaalde in a en b. Hij kan bovendien bijzondere voorwaarden vaststellen voor het houden en het identificeren van de bedoelde dieren;

4° door dierenartsen, voor zover het dieren van derden betreft die tijdelijk gehouden worden voor diergeneeskundige verzorging;

5° door dierenasielen, voor zover het een tijdelijk verblijf betreft van dieren die in beslag zijn genomen, waarvan afstand werd gedaan of die aangetroffen werden zonder dat vastgesteld kon worden wie de houder ervan is;

6° door handelszaken voor dieren, voor zover zij de dieren gedurende korte tijd houden en voor zover vooraf een schriftelijke overeenkomst met natuurlijke personen of rechtspersonen bedoeld in de punten 1°, 2°, 3° b en 7°, werd gesloten;

7° in circussen of in rondreizende tentoonstellingen.

§ 3. Onverminderd de afwijkingen voorzien in § 2, kan de Koning het houden van door hem aangewezen dieren van andere soorten of categorieën verbieden aan sommige van de in § 2 opgesomde natuurlijke personen of rechtspersonen."

9 Artikel 1 van het koninklijk besluit heeft voor zoogdieren de inwerkingtreding van artikel 3 bis van de dierenwelzijnswet vastgesteld op 1 juni 2002. Artikel 2 van dat koninklijk besluit heeft de lijst vastgesteld van de zoogdieren die kunnen worden gehouden, en de artikelen 3 tot en met 5 hebben de in artikel 3 bis, lid 2, 3°, tweede alinea, van die wet bedoelde uitvoeringsbepalingen vastgesteld. Het koninklijk besluit is gewijzigd bij koninklijk besluit van 22 augustus 2002 (*Belgisch Staatsblad* van 25 september 2002, blz. 43346), waarbij een heffing is ingevoerd over aanvragen tot erkenning als particulier die zoogdieren wenst te houden welke niet vermeld zijn op de lijst van de soorten waarvan specimens kunnen worden gehouden (artikel 1) en deze lijst is uitgebreid tot 46 betrokken soorten (artikel 2).

Hoofdgedingen en prejudiciële vragen

10 Voor de verwijzende rechter betogen de Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW en Andibel VZW dat het koninklijk besluit, gelezen in samenhang met de dierenwelzijnswet, een absoluut verbod meebrengt om zoogdieren van soorten die

niet zijn opgenomen in de zogenaamde „positieve" lijst die bij het koninklijk besluit is gevoegd, in te voeren uit een andere lidstaat, in bezit te hebben en te verhandelen, hoewel een dergelijk verbod in strijd is met verordening nr. 338/97 en met het Verdrag, in het bijzonder met artikel 30 EG.

11 De verwijzende rechter merkt op dat het koninklijk besluit tot gevolg heeft dat, behoudens de in artikel 3 bis, lid 2, van de dierenwelzijnswet genoemde gevallen, in België geen zoogdieren die niet tot de in die lijst vermelde soorten behoren, kunnen worden gehouden. Een dergelijk reglementair besluit heeft volgens hem onmiskenbaar een invloed op het handelsverkeer tussen de lidstaten.

12 Daarop heeft de Raad van State de behandeling van de zaak geschorst en het Hof de volgende prejudiciële vragen gesteld:

„1) Moet artikel 30 [EG], op zichzelf beschouwd of samengelezen met [verordening nr. 338/97], aldus uitgelegd worden dat een invoer- en verhandelingsverbod van dieren, ingesteld ter uitvoering van artikel 3 bis, § 1, van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, niet gerechtvaardigd is ten aanzien van zoogdieren die vanuit een andere EU-lidstaat worden ingevoerd en die vallen onder [bijlage] B, C of D [bij die] verordening of die niet genoemd worden in [die] verordening, wanneer deze zoogdieren in die lidstaat worden gehouden volgens de wetgeving van die staat en die wetgeving in overeenstemming is met de bepalingen van [die] verordening?

2) Verzet artikel 30 [EG] of [verordening nr. 338/97] zich tegen een regelgeving van een lidstaat die op grond van de bestaande wetgeving inzake het dierenwelzijn, elk commercieel gebruik van specimens verbiedt behalve zo deze specimens uitdrukkelijk vermeld zijn in die nationale regelgeving, wanneer de doelstelling van de bescherming van deze soorten, zoals bedoeld in artikel 30 [EG], even doeltreffend kan worden bereikt door maatregelen die het intracommunautaire handelsverkeer minder beperken?"

Beantwoording van de prejudiciële vragen

13 Met zijn twee vragen, die samen moeten worden onderzocht, wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of de artikelen 28 EG en 30 EG, afzonderlijk of in combinatie met verordening nr. 338/97, in de weg staan aan een nationale regeling zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is, volgens welke het verbod, zoogdieren van andere soorten dan die welke uitdrukkelijk in die regeling zijn genoemd, in te voeren, in bezit te hebben en te verhandelen, van toepassing is op zoogdiersoorten die niet in bijlage A bij die verordening zijn opgenomen.

14 Om te beginnen doen overeenkomstig punt 3 van de considerans van verordening nr. 338/97 de bepalingen van deze verordening geen afbreuk aan de strengere maatregelen die de lidstaten met inachtneming van het Verdrag kunnen nemen of handhaven, met name wat betreft het houden van specimens van soorten die onder die verordening vallen.

15 Overigens bepaalt artikel 176 EG dat de beschermende maatregelen die, zoals verordening nr. 338/97, worden vastgesteld uit hoofde van artikel 175 EG, niet beletten dat een lidstaat verder gaande beschermende maatregelen treft, die verenigbaar moeten zijn met het Verdrag (zie arrest van 23 oktober 2001, Tridon, C-510/99, Jurispr. blz. I-7777, punt 45).

16 Blijkens de verwijzingsbeslissing kunnen volgens de in het hoofdgeding aan de orde zijnde regeling alleen de zoogdieren die behoren tot een van de in de lijst van bijlage I bij het koninklijk besluit genoemde soorten in België worden gehouden, ingevoerd en verhandeld, behoudens de in artikel 3 bis, lid 2, van de dierenwelzijnswet bedoelde gevallen.

17 De prejudiciële vragen hebben enkel betrekking op het door de aan de orde zijnde regeling opgelegde verbod, zoogdieren in te voeren, in bezit te hebben en te verhandelen, voor zover het geldt voor de zoogdiersoorten die in de bijlagen B, C en D bij verordening nr. 338/97 zijn genoemd alsmede voor die welke niet onder die verordening vallen.

18 Verordening nr. 338/97 bevat geen algemeen verbod op de invoer en de verhandeling van andere soorten dan die welke in bijlage A daarbij zijn bedoeld.

19 Wat meer bepaald het verbod op commercieel gebruik van specimens van de in bijlage B bij verordening nr. 338/97 genoemde soorten betreft, heeft het Hof reeds geoordeeld dat het een strengere maatregel in de zin van artikel 176 EG is (arrest Tridon, reeds aangehaald, punt 49). Dit is ook het geval voor de specimens van soorten die in de bijlagen C en D bij die verordening zijn genoemd, aangezien deze laatste geen specifieke bepaling bevat die een algemeen verbod op commercieel gebruik van deze specimens stelt. Dezelfde conclusie geldt a fortiori voor de specimens van soorten die niet onder die verordening vallen, aangezien op communautair niveau geen harmonisatiemaatregelen zijn genomen die het commerciële gebruik van deze specimens verbieden.

20 Aangezien het koninklijk besluit meebrengt dat specimens van soorten die niet in bijlage A bij verordening nr. 338/97 zijn genoemd, als algemene regel niet kunnen worden ingevoerd, gehouden en verhandeld in België, is dat koninklijk besluit een strengere regeling dan die verordening, die derhalve aan artikel 28 EG moet worden getoetst.

21 Een regeling zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is, vindt toepassing op specimens die afkomstig zijn uit een andere lidstaat, en belemmert dus de intracommunautaire handel in de zin van artikel 28 EG (zie in die zin arrest Tridon, reeds aangehaald, punt 49).

22 Een wettelijke bepaling van een lidstaat waarbij verbod wordt opgelegd, goederen die niet vooraf zijn toegelaten in de handel te brengen, te verwerven, aan te bieden, tentoon of te koop te stellen, in bezit te hebben, te bereiden, te vervoeren, te verkopen, af te staan onder bezwarende titel of kosteloos, in te voeren of te gebruiken, is immers een maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve beperking in de zin van artikel 28 EG (zie in die zin met name arrest van 17 september 1998, Harpegnies, C-400/96, Jurispr. blz. I-5121, punt 30).

23 Het Hof heeft voorts geoordeeld dat een regeling die voor het in de handel brengen van bepaalde goederen de voorafgaande inschrijving van die goederen op een „positieve lijst" verlangt, het in de handel brengen van die goederen moeilijker en duurder maakt, zodat zij het handelsverkeer tussen de lidstaten belemmert (zie in die zin met name arrest van 5 februari 2004, Commissie/Frankrijk, C-24/00, Jurispr. blz. I-1277, punt 23).

24 Volgens de Belgische regering belemmert de in het hoofdgeding aan de orde zijnde regeling weliswaar het vrije verkeer van goederen, maar heeft zij een legitiem doel, namelijk het welzijn van gevangen gehouden dieren. Zij berust op de vaststelling dat het in bezit hebben van zoogdieren slechts in een beperkt aantal gevallen aanvaardbaar is, rekening houdend met de fysiologische en ethologische minimumbehoeften van deze zoogdieren. Die regering merkt in dit verband op dat wanneer blijkt dat, gelet op die behoeften, specimens van een bepaalde zoogdiersoort niet door eender wie in bezit kunnen worden gehouden zonder dat hun welzijn in gevaar wordt gebracht, zij niet op de positieve lijst kunnen worden geplaatst en dus verhandeld, onverminderd de afwijkende regeling van artikel 3 bis, lid 2, van de dierenwelzijnswet. Die regeling vindt derhalve haar rechtvaardiging in de bescherming van de gezondheid en het leven van de betrokken dieren.

25 Bovendien is de aan de orde zijnde regeling volgens de Belgische regering evenredig aan het nagestreefde doel. In de eerste plaats bevat zij geen absoluut verbod op de invoer van die dieren. Overeenkomstig artikel 3 bis, lid 2, van de dierenwelzijnswet kunnen de specimens van andere soorten of categorieën dan die welke in de lijst van bijlage I bij het koninklijk besluit zijn genoemd, echter worden gehouden in met name dierentuinen, laboratoria, circussen en rondreizende tentoonstellingen, maar ook door particulieren die zijn erkend door de voor de bescherming van dieren bevoegde minister en door handelszaken voor dieren voor zover vooraf

een schriftelijke overeenkomst met onder een van de bovenvermelde categorieën vallende natuurlijke personen of rechtspersonen is gesloten.

26 In de tweede plaats is de positieve lijst vastgesteld na de vastlegging door de Nationale Raad voor dierenwelzijn van objectieve criteria, met name op basis van bijdragen van wetenschappers en specialisten. Die criteria zijn de volgende. Ten eerste moeten de dieren gemakkelijk te houden zijn en gehuisvest kunnen worden met inachtneming van hun essentiële fysiologische, ethologische en ecologische behoeften; ten tweede mogen zij niet van nature agressief zijn en geen ander bijzonder gevaar voor de gezondheid van de mens inhouden; ten derde mogen het geen soorten zijn waarvoor duidelijke aanwijzingen bestaan dat zij zich bij ontsnapping uit gevangenschap in de natuur kunnen handhaven en daardoor een ecologische bedreiging vormen, en ten vierde moeten bibliografische gegevens over het houden van deze dieren beschikbaar zijn. In gevallen van tegenstrijdige gegevens of informatie over de houdbaarheid van een dier moet het voordeel van de twijfel aan het dier worden gegeven.

27 In dit verband moet in de eerste plaats in herinnering worden gebracht dat de bescherming van het dierenwelzijn een legitiem doel van algemeen belang is, waarvan het belang met name tot uitdrukking is gekomen in de vaststelling door de lidstaten van het aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap gehechte protocol betreffende de bescherming en het welzijn van dieren (PB 1997, C 340, blz. 110). Het Hof heeft overigens meermaals het belang vastgesteld dat de Gemeenschap hecht aan de gezondheid en de bescherming van dieren (zie arrest van 17 januari 2008, Viamex Agrar Handel en ZVK, C-37/06 en C-58/06, Jurispr. blz. I-69, punten 22 en 23 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

28 In de tweede plaats vormt overeenkomstig artikel 30 EG het bepaalde in de artikelen 28 EG en 29 EG geen beletsel voor verboden of beperkingen welke gerechtvaardigd zijn, onder meer, uit hoofde van de bescherming van de gezondheid en het leven van personen en dieren, op voorwaarde dat deze verboden of beperkingen geen middel tot willekeurige discriminatie noch een verkapte beperking van de handel tussen de lidstaten vormen, en heeft het Hof geoordeeld dat de bescherming van de gezondheid en het leven van dieren een door het gemeenschapsrecht erkend fundamenteel vereiste is (zie in die zin arrest van 11 mei 1999, Monsees, C-350/97, Jurispr. blz. I-2921, punt 24).

29 Met betrekking tot het gevaar dat de specimens zich bij ontsnapping uit gevangenschap in de natuur kunnen handhaven en daardoor een ecologische bedreiging vormen, is het in de derde plaats vaste rechtspraak dat beperkingen van het vrije verkeer van goederen kunnen worden gerechtvaardigd door dwingende vereisten als de bescherming van het milieu (zie arresten van 14 juli 1998, Bettati, C-341/95, Jurispr. blz. I-4355, punt 62, en 12 oktober 2000, Snellers, C-314/98, Jurispr. blz. I-8633, punt 55).

30 Het evenredigheidsbeginsel, dat ten grondslag ligt aan de laatste volzin van artikel 30 EG, verlangt weliswaar dat de bevoegdheid van de lidstaten om de invoer van dieren uit andere lidstaten, waarin zij rechtmatig in de handel zijn gebracht, te verbieden, beperkt blijft tot hetgeen noodzakelijk is ter verwezenlijking van de rechtmatig nagestreefde beschermingsdoelstellingen (zie in die zin met name arrest Harpegnies, reeds aangehaald, punt 34), maar bij de toepassing van dit beginsel in een context zoals die van het hoofdgeding moet rekening worden gehouden met de bijzondere aard van de betrokken soorten en met de belangen en de vereisten die in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest in herinnering zijn gebracht.

31 Het feit dat in de ene lidstaat minder strikte bepalingen gelden dan in de andere, betekent op zich niet dat de in laatstbedoelde lidstaat geldende bepalingen onevenredig zijn en derhalve onverenigbaar met het gemeenschapsrecht. De enkele omstandigheid dat de ene lidstaat voor een ander stelsel van bescherming heeft gekozen dan de andere, kan namelijk niet van invloed zijn op de beoordeling van de noodzaak en de evenredigheid van de ter zake getroffen regelingen (zie met name arrest van 1 februari 2001, Mac Quen e.a., C-108/96, Jurispr. blz. I-837, punten 33 en 34).

32 Anders dan verzoeksters in het hoofdgeding betogen, volstaat een negatieve lijst, waarbij het verbod enkel voor de zoogdiersoorten op die lijst geldt, wellicht niet om het doel van bescherming of eerbiediging van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest te verwezenlijken. De toepassing van een dergelijke regeling zou immers kunnen betekenen dat zolang een zoogdiersoort niet op deze lijst is geplaatst, specimens van die soort vrij kunnen worden gehouden, hoewel geen wetenschappelijke beoordeling zou zijn verricht die waarborgt dat dit in bezit hebben geen enkel gevaar voor de bescherming van die belangen

en vereisten inhoudt (zie naar analogie arrest van 12 juli 2005, Alliance for Natural Health e.a., C-154/04 en C-155/04, Jurispr. blz. I-6451, punt 70).

33 Volgens de rechtspraak van het Hof is een regeling die, zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is, aan het houden van zoogdieren de voorwaarde verbindt dat de soorten waartoe zij behoren, eerst op een positieve lijst zijn geplaatst, en die ook van toepassing is op specimens van soorten die rechtmatig worden gehouden in andere lidstaten, slechts in overeenstemming met het gemeenschapsrecht indien aan diverse voorwaarden is voldaan (zie naar analogie met name arrest van 16 juli 1992, Commissie/Frankrijk, C-344/90, Jurispr. blz. I-4719, punten 8 en 16, en arrest Commissie/Frankrijk, reeds aangehaald, punt 25).

34 In de eerste plaats moeten de opstelling van een dergelijke lijst en de latere wijzigingen daarvan berusten op criteria die objectief en niet discriminerend zijn (zie in die zin met name arrest van 23 september 2003, Commissie/Denemarken, C-192/01, Jurispr. blz. I-9693, punt 53).

35 Voorts moet die regeling voorzien in een procedure die de belanghebbenden in staat stelt, te verkrijgen dat nieuwe zoogdiersoorten op de nationale lijst van toegestane soorten worden geplaatst. Die procedure moet gemakkelijk toegankelijk zijn — hetgeen veronderstelt dat zij uitdrukkelijk bij een handeling met algemene strekking is vastgesteld — en binnen een redelijke termijn kunnen worden afgesloten, en indien zij uitloopt op een weigering van plaatsing op de lijst — welke weigering moet worden gemotiveerd — moet hiertegen in rechte kunnen worden opgekomen (zie naar analogie arresten van 16 juli 1992, Commissie/Frankrijk, reeds aangehaald, punt 9, en 5 februari 2004, Commissie/Frankrijk, reeds aangehaald, punten 26 en 37).

36 Tot slot kunnen de bevoegde administratieve autoriteiten een verzoek tot plaatsing van een zoogdiersoort op die lijst slechts afwijzen wanneer het houden van specimens van die soort een reëel gevaar voor de bescherming of de eerbiediging van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige

arrest oplevert (zie naar analogie met name arresten van 16 juli 1992, Commissie/Frankrijk, reeds aangehaald, punt 10, en 5 februari 2004, Commissie/Frankrijk, reeds aangehaald, punt 27).

37 Hoe dan ook kunnen de bevoegde autoriteiten een verzoek tot plaatsing van een soort op de lijst van zoogdiersoorten waarvan het in bezit hebben is toegestaan, slechts afwijzen op grond van een uitgebreid onderzoek van het gevaar dat het houden van specimens van de betrokken soort inhoudt voor de bescherming van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest, welk onderzoek berust op de meest betrouwbare wetenschappelijke gegevens die beschikbaar zijn en de meest recente resultaten van het internationale onderzoek (zie naar analogie met name arrest Alliance for Natural Health e.a., reeds aangehaald, punt 73).

38 Wanneer het onmogelijk blijkt te zijn het bestaan of de omvang van het gestelde gevaar met zekerheid te bepalen omdat de resultaten van de studies ontoereikend, niet overtuigend of onnauwkeurig zijn, maar reële schade voor de gezondheid van personen of dieren of voor het milieu waarschijnlijk blijft ingeval het gevaar intreedt, rechtvaardigt het voorzorgsbeginsel de vaststelling van beperkende maatregelen.

39 Wat bovendien afwijkingen zoals die van artikel 3 bis, lid 2, van de dierenwelzijnswet betreft, deze mogen niet leiden tot begunstiging van binnenlandse producten, hetgeen een willekeurige discriminatie of een verkapte beperking ten opzichte van uit andere lidstaten ingevoerde producten zou betekenen (zie met name arrest van 16 december 1980, Fietje, 27/80, Jurispr. blz. 3839, punt 14).

40 Meer specifiek met betrekking tot voorwaarden zoals die van artikel 3 bis, lid 2, punten 3, sub b, en 6, van de dierenwelzijnswet, inzake het houden van specimens van zoogdiersoorten die niet in de bij het koninklijk besluit gevoegde lijst zijn genoemd, door particulieren of handelszaken voor dieren, moet worden nagegaan of dergelijke

voorwaarden objectief gerechtvaardigd zijn en niet verder gaan dan hetgeen noodzakelijk is om de doelstelling van de nationale regeling in haar geheel te waarborgen.

41 In casu kan over de evenredigheid van een regeling zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is, inzonderheid over de vraag of het beoogde doel kan worden bereikt door maatregelen die minder nadelige gevolgen hebben voor de intracommunautaire handel, niet worden geoordeeld zonder bijkomende informatie over die regeling en over de uitvoering daarvan. De beoordeling van de vastgelegde criteria en van de toepassing daarvan, van de draagwijdte van de afwijkingen van artikel 3 bis, lid 2, van de dierenwelzijnswet en van de kenmerken van de procedure voor de plaatsing op de lijst — zoals de toegankelijkheid daarvan en de mogelijkheden om in rechte tegen een weigering van plaatsing op de lijst op te komen — vereist een concrete analyse, welke door de verwijzende rechter moet worden verricht, met name aan de hand van de diverse toepasselijke teksten en de praktijk en aan de hand van wetenschappelijke studies (zie in die zin arrest Tridon, reeds aangehaald, punt 58).

42 Gelet op het voorgaande moet op de gestelde vragen worden geantwoord dat de artikelen 28 EG en 30 EG, afzonderlijk of in combinatie met verordening nr. 338/97, niet in de weg staan aan een nationale regeling zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is, volgens welke het verbod, zoogdieren die behoren tot andere soorten dan die welke uitdrukkelijk in die regeling zijn genoemd, in te voeren, in bezit te hebben en te verhandelen, van toepassing is op zoogdiersoorten die niet in bijlage A bij die verordening zijn opgenomen, indien de bescherming of de eerbiediging van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest, niet even doeltreffend kan worden gewaarborgd door maatregelen die het intracommunautaire handelsverkeer minder beperken.

43 De verwijzende rechter moet nagaan:

— of de opstelling en de latere wijzigingen van de nationale lijst van zoogdiersoorten waarvan het in bezit hebben toegestaan is, berusten op criteria die objectief en niet discriminerend zijn;

— of is voorzien in een procedure die de belanghebbenden in staat stelt te verkrijgen dat zoogdiersoorten op de bedoelde lijst worden geplaatst, of deze procedure gemakkelijk toegankelijk is en binnen een redelijke termijn kan worden afgesloten en of, indien die procedure uitloopt op een weigering van plaatsing op de lijst — welke weigering moet worden gemotiveerd — hiertegen in rechte kan worden opgekomen;

— of de bevoegde administratieve autoriteiten de verzoeken tot plaatsing van een zoogdiersoort op de bedoelde lijst of tot verkrijging van een individuele afwijking voor het houden van specimens van niet in die lijst genoemde soorten, slechts kunnen afwijzen wanneer het houden van specimens van de betrokken soorten een reëel gevaar voor de bescherming van de hierboven vermelde belangen en vereisten oplevert, en

— of de voorwaarden voor het houden van specimens van niet in die lijst genoemde zoogdiersoorten, zoals de voorwaarden van artikel 3 bis, lid 2, punten 3, sub b, en 6, van de dierenwelzijnswet, objectief gerechtvaardigd zijn en niet verder gaan dan hetgeen noodzakelijk is om de doelstelling van de nationale regeling in haar geheel te waarborgen.

Kosten

44 Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen. De door anderen wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakte kosten komen niet voor vergoeding in aanmerking.

Het Hof van Justitie (Derde kamer) verklaart voor recht:

De artikelen 28 EG en 30 EG, afzonderlijk of in combinatie met verordening (EG) nr. 338/97 van de Raad van 9 december 1996 inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer, staan niet in de weg aan een nationale regeling zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde is, volgens welke het verbod, zoogdieren die behoren tot andere soorten dan die welke uitdrukkelijk in die regeling zijn genoemd, in te voeren, in bezit te hebben en te verhandelen, van toepassing is op zoogdiersoorten die niet in bijlage A bij die verordening zijn opgenomen, indien de bescherming of de eerbiediging van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest niet even doeltreffend kan worden gewaarborgd door maatregelen die het intracommunautaire handelsverkeer minder beperken.

De verwijzende rechter moet nagaan:

— of de opstelling en de latere wijzigingen van de nationale lijst van zoogdiersoorten waarvan het in bezit hebben toegestaan is, berusten op criteria die objectief en niet discriminerend zijn;

— of is voorzien in een procedure die de belanghebbenden in staat stelt te verkrijgen dat zoogdiersoorten op de bedoelde lijst worden geplaatst, of deze procedure gemakkelijk toegankelijk is en binnen een redelijke termijn kan worden afgesloten en of, indien zij uitloopt op een weigering van plaatsing op de lijst — welke weigering moet worden gemotiveerd — hiertegen in rechte kan worden opgekomen;

— of de bevoegde administratieve autoriteiten de verzoeken tot plaatsing van een zoogdiersoort op de bedoelde lijst of tot verkrijging van een individuele

afwijking voor het houden van specimens van niet in die lijst genoemde soorten, slechts kunnen afwijzen wanneer het houden van specimens van de betrokken soorten een reëel gevaar voor de bescherming van de hierboven vermelde belangen en vereisten oplevert, en

— of de voorwaarden voor het houden van specimens van niet in die lijst genoemde zoogdiersoorten, zoals de voorwaarden van artikel 3 bis, lid 2, punten 3, sub b, en 6, van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, zoals gewijzigd bij de wet van 4 mei 1995, objectief gerechtvaardigd zijn en niet verder gaan dan hetgeen noodzakelijk is om de doelstelling van de nationale regeling in haar geheel te waarborgen.

ondertekeningen